

CAPUT VI.

UTRUM GRATIA FIDEI SIT NECESSARIA AD QUODLIBET
OPUS MORALITER BONUM, ETIAM ORDINIS NATU-
RALIS FACIENDUM ?

1. *Consulatur auctor in tractatu de fide.*—De necessitate fidei ad opera supernaturalis ordinis in libro sequenti dicturi sumus ; quia vero etiam ad opera moraliter tantum bona ab aliquibus reputata est fides necessaria, saltem mortua, licet viva necessaria non sit, ideo quæstionem hanc proponimus, quæ in re coincidit cum alia quæ in materia de fide tractari solet, scilicet an omnia opera infidelium sint peccaminosa ; illius tamen fundamentum proprium est hujus materiæ, et ejus resolutio necessaria ad sequentia, et ideo hic expedienda est. Duo ergo genera infidelium distinguere possumus ; unum cognoscentium et colentium unum verum DEUM per lumen naturæ vel traditione humana cognitum, ut sunt pagani, et potuerunt esse aliqui naturales philosophi, et in hoc ordine Judæos et hæreticos numeramus ; aliud ignorantium verum DEUM et vel idola colentium, ut gentes, vel nullum cultum Religionis habentes, ut Athei. Juxta hæc ergo duo genera infidelium duplex fuit in hoc puncto sententia.

2. *Prima sententia Hæreticorum, et aliorum, etc.*—Prima est nullum infidelem, etiam cognoscentem Deum, posse actum bonum efficere, sive per vires naturæ, sive per auxilium gratiæ. Hæc sententia tribuitur Lineconensi in sermone quodam de Adventu, quem videre non potui. Ex Scholasticis vero nullus tam generaliter locutus est, præter Michaelem Baium, cujus 26 propositio fuit : *Omnia opera infidelium sunt peccata, et virtutes philosophorum sunt vitia.* Lutherus autem, et sequaces a fortiori, hoc dicunt, cum de fidelibus, imo et justis id asserant. Fundari potest in illo Pauli Roman. 14 : *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Quod de fide, Theologica virtute, et de omni opere facto ab homine illam non habente, sæpe intelligit Augustinus, cujus sententiam, et aliorum qui illum secuti sunt, capite sequenti expendemus. Citatur etiam pro hac sententia et expositione Gregor. Nyssen., lib. de Perfecti hominis Christiani forma. Sed in eo quo utor non inveni librum sub hoc titulo, sed tantum epistolam ad Harmonium sub titulo, Quid nomen vel confessio Christiana sibi velit, ubi nihil de hoc dicit. Additur præterea illud ad Titum 1 :

Infidelibus nihil est mundum. Et ad Hebr. 11 : *Sine fide impossibile est placere Deo ; ergo nec bonum opus est, quia si opus esset bonum, placeret Deo.*

3. *Rationes quæ excogitari possent pro prædicta sententia.*—Rationem pro hac sententia tam late sumpta nullam fere invenio, quæ in homine infideli agnoscente Deum locum habeat, et non in fideli peccatore : nisi fortasse quod infidelis non potest ullo modo diligere DEUM propter seipsum, fidelis autem peccator potest aliquo modo diligere DEUM propter se, saltem amore affectivo imperfecto, quod satis est ut referat suum opus in Deum modo sufficiente ad bonitatem moralem operis ; infidelis autem id non possit. Alia item ratio posset excogitari, si quis diceret Deum, ratione fidei, præparare fidelibus etiam peccatoribus auxilia seu cogitationes congruas ad bene operandum, quas non præparat infideli, quamdiu fide caret.

4. *Secunda sententia Gregorii duo dicit.*—*Primum dictum libenter admittitur.*—*Secundum vero probat ipse Gregorius.*—Secunda sententia distinguit infideles agnoscentes, et ignorantes Deum, duoque affirmat. Unum est, infideles cognoscentes DEUM posse habere opera moraliter bona, saltem ex aliquo speciali auxilio Dei. Aliud est, infideles omnino ignorantes verum Deum, nullum opus morale omni ex parte bonum facere posse. Hæc fuit sententia Gregorii, in secunda, distinct. 39, quæst. 1, art. 2, corol. 3, cujus primum dicitur nos libenter admittimus, quod infra probabimus. Secundum autem probatur ab eodem Gregorio, quia sine intentione bona non est opus bonum, et multo minus cum mala ; sed in hujusmodi infideli non potest esse intentio bona ; imo semper est mala ; ergo et operatio semper est mala. Major constat ex illo Luc. 11 : *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit ; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.* Ubi nomine oculi intentio significatur, ut omnes exponunt. Et ratio est, quia in moralibus finis dat speciem actui, et consequenter etiam bonitatem et malitiam, ut Gregorius supra late probat conclusione secunda, et nos nunc clarum et verissimum supponimus ex 1. 2.

5. *Prosequitur probando Gregorius.*—Probatur ergo minor quoad priorem partem, quia finis bonus requisitus ad bonitatem actus moralis non solum debet esse proximus, sed etiam ultimus, imo hic potissime, quia est causa prima in illo genere, et ideo maxime influit juxta

doctrinam D. Thom. 1. 2, quæst. 1, art. 4 et 5. Sed infidelis ignorans Deum non potest habere ipsum pro ultimo fine ; ergo nec potest habere in suis operibus bonum ultimum finem. Consequentia clara est, quia ultimus finis honestus hominis tantum est Deus : nam summa perversitas est finem ultimum in creaturis constituere, quia creaturis utendum est, non fruendum, ut sæpe docet Augustinus, de Doctrina Christiana lib. 1, cap. 4, 5 et 22, et lib. 9 de Trinit., cap. 8, et lib. 83 Quæst., 30, et lib. 11 de Civit., cap. 25. Minor autem probatur, quia infidelis ignorans Deum non potest aliquod opus suum referre in Deum tanquam in finem, quia intentio, seu relatio in finem supponit cognitionem. Ex qua probatione obiter constat Gregorium loqui de relatione in finem facia per proprium actum ipsius operantis, sive relatio illa fiat per actum, qui simul sit cum opere relato, quæ solet dici relatio formalis, sive per præcedentem, quæ solet dici relatio virtualis, et in hoc sensu intelligit quod in majori sumit, relationem in ultimum finem bonum, esse necessariam ad bonitatem operationis. Quæ potest in eodem sensu suaderi, tum ex doctrina Augustini in locis proxime citatis, quia quoties aliquid amatur propter se, ita ut neutro modo ex dictis referatur in alium ulteriorem finem, eo ipso amatur ut finis ultimus, quia in eo sistit intentio operantis, et non ultra tendit ; sed hoc modo amare creaturam perversum est ; nam est illa frui. Item quia est illi attribuere quod est proprium Dei : solus enim Deus est ultimus finis verus, sicut solus est prima causa. Item quia alias liceret amare famam, divitias et voluptates propter se, et non referendo illas in alium finem meliorem, quod est omnino falsum. Sequela vero patet, quia magis distat quælibet creatura a Deo, quam illa bona fortunæ distent a bonis honestis creatis ; ergo si licet bona creata honesta propter se diligere, non referendo illa in Deum, licebit quodlibet bonum creatum diligere propter se, non referendo illud in aliud bonum creatum.

6. *Prima assertio veræ sententiæ, et Theologorum communis.*—*Probatur primo ex doctrina Pontificum.*—*Secundo probatur ex Scriptura, exemplo centurionis.*—Nihilominus dicendum est primo : ad bene operandum moraliter, et secundum rectam rationem, sine ulla prava circumstantia, non est simpliciter necessaria fides, ideoque infideles bene possunt interdum bene moraliter operari. Hæc est communis sententia Theologorum, et

certa divi Thomæ 2. 2, quæstione 10, articulo quarto, et ibi Cajetani et omnium ; Magistri in 2, dist. 41, ubi Scolastici ; Marsil., 1, quæst. 20, art. 3 ; Capr. in 2, dist. 28, quæst. 1, artic. 3, ad 8, cont. 2 conclus. Ubi idem admittit Gregor., quæst. 1, art. 3, ad 9 ; Soto, lib. 1 de Nat. et Grat., cap. 19 et 20 ; Vega, lib. 6 in Trident., cap. 11, et latius cap. 40. Probarique potest ex doctrina Pontificum contra Baium, nam, licet solum damnent affirmativam propositionem : *Omnia infidelium opera sunt peccata*, tamen loquuntur in eodem sensu in quo supra explicui Concilium Tridentinum, nam est eadem ratio. Deinde pobari potest ex Scriptura, exemplo centurionis cujus eleemosynæ Deo placebant, antequam esset fidelis, ut Chrysostomus, Theophylactus et Occumenius, capite 3 citati, exponunt, Verumtamen exemplum non probat, quia longe verius est, ut supra dixi, Cornelium tunc fuisse fidelem : valet tamen argumentum ad probandam assertionem testimonio dictorum Patrum ; supponunt enim fieri potuisse ut illa opera essent bona, et Deo placencia, etiamsi ante fidem essent facta. Item ad Roman. 1, dicitur philosophos fuisse inexcusabiles non servantes legem naturæ, unde fit potuisse aliquid boni sine fide facere, ut late deducit Fulgentius, lib. de Incarn. et grat., cap. 26. Loquitur tamen de cognoscentibus Deum. Et hoc modo posset afferri exemplum de obstetricibus, Exod. 1, quæ ex pietate et timore Dei reservarunt infantes Hebræorum, quorum opus in hoc bonum fuisse sentit Gregor., lib. 18 Moral., cap. 2 ; et D. Thom. 1. 2, quæst. 114, art. 10, ad 2, et 2. 2, quæst. 110, art. 3, ad 2. Et licet dicatur de illis feminis, timuisse Deum, non constat fuisse fideles ; imo potius verisimile est fuisse idololatrias, sicut erant Ægyptii, et coluisse plures deos, licet forte aliquo modo unum creatorem cognoscerent, vel ex conversatione cum Hebræis, vel ex motione interna Dei, qui horrorem eis immisit tanti facinoris, et timorem mortis, si illud committerent, ut Abulensis conjectat. Et licet hoc sit incertum, nam fieri potuit ut vere crederent in Deum, tamen nihil etiam repugnat ita accidisse, ut sine fide vera illud bonum opus facerent, propter quod temporale præmium a Deo receperunt, ut Scriptura significat.

7. *Probatur et exemplo Rahab.*—Simile exemplum est de facto Rahab recipientis exploratores. Nam, licet Paulus, Hebr. undecimo, illam numeret inter credentes, dicens :

*Fide Rahab meretrix non perit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace, nihilominus verisimile est quod ait D. Thomas, Matth. 4, illam fuisse idololatram, quando excepit exploratores, et postea per eos divina gratia adjutam credidisse. Prius ergo bonum opus vel hospitalitatis vel defensionis innocentem operari potuit, quam fidem conciperet. Præterea Daniel consilium dedit Nabuchodonosor, ut eleemosynas redimeret peccata sua, Daniel. 4. Et licet verisimile sit illum jam concepisse fidem Dei, ut ex cap. 3, in fine, colligitur, fieri nihilominus potuit ut illa non esset firma et infusa fides, sed aliqualis opinio, et hæc suppositione data, adhuc consilium Danielis erat optimum, et supponebat tales eleemosynas potuisse honeste fieri. Imo et ita accidisse sentit auctor Imperfecti, homil. 26 in Matth., in fine, dicens: *Si Rex ille idolorum cultor poterat eleemosynas peccata redimere, cui non prosunt eleemosynæ?**

8. *Probatur tertio ex ratione.* — Unde possumus generale argumentum facere, nam pagani et hæretici, qui sine vera fide Deum cognoscunt, recte et sancte consulere possumus ut a Deo lumen veritatis postulent, et ut eleemosynas faciant, ut a Deo misericordiam impetrent. Item isti infideles incitari recte possunt et debent, ut parentes honorent, justitiam faciant, et alia præcepta naturalia servent; ergo possunt illa honeste facere, alias ad malum inducerentur. Denique sicut peccatores fideles ordinario non excitantur immediate et subito ad veram contritionem, sed paulatim per dispositiones remotas, ita et infideles non immediate et subito moventur ad voluntatem credendi efficacem, quæ statim impetret actum fidei infusæ, sed paulatim etiam per dispositiones remotas trahuntur ad fidem per aliqua opera libera intellectus et voluntatis, ut per aliquam persuasionem de Deo, et de animæ immortalitate, per quamque affectionem ad honestatem et pietatem, etc.; ergo, sicut necessarium est in peccatore fideli, ut possit bonos actus efficere quibus paulatim disponatur, ita suo modo in his infidelibus, etiamsi tales actus fiant per gratiam auxiliantem, nunc enim abstracte loquimur de bonis actibus, quocumque auxilio fiant. Ratio vero a priori est, quia fides non est circumstantia boni operis moralis, nec cognitio ejus est necessaria ad proponendum objectum talis operis, vel finem honestum ejus, quia non oportet ut objectum moralis operis sit supernaturalis, nec supernaturaliter cognitum. Quæ

est enim hæc necessitas? Et hoc ex sequenti assertione evidentius fiet, ubi etiam ex Patribus illam confirmabimus.

9. *Assertio secunda. Excluduntur probationes aliquot, quæ pro re afferri possent.* — Dico secundo: non solum sine fide, sed etiam sine Dei veri cognitione potest infidelis bonum aliquem moralem actum perficere sine ulla circumstantia mala, licet raro fortasse id faciat. Hæc sententia minus certa est quam præcedens, quia neque ex Scriptura aliquid de hoc certum habemus, neque in Conciliis. Nam Trid., sess. 7, canon. 7, solum damnat dicentes omnia opera quæ ante justificationem fiunt, esse peccata. Ubi per justificationem sine dubio non intelligit totum cursum justificationis a prima vocatione usque ad gratiæ sanctificantis infusionem, quia de tempore ante vocationem nunquam Concilium tractavit, nec erat necessarium ad doctrinam fidei, sed tantum docuit in capite quinto exordium justificationis a vocatione sumendum esse, et postea cap. 7 nullam mentionem facit operum ante vocationem ad fidem, sed tantum dixit: *Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati et adjuti fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum credentes*, etc. Deinde, licet Pius et Gregorius damnent universalem propositionem Baii, *Omnia infidelium opera esse peccata*, subsistere potest doctrina Pontificum, etiamsi isti infideles ignorantes Deum nullum bonum opus facere possent, quia ut illa universalis assertio falsa sit in quocumque gradu, satis est quod in eodem gradu sit verum, infideles cognoscentes Deum, posse sine peccato operari, vel, clarius loquendo, posse aliqua bona operari.

10. *Quæ soleant pro assertionem adduci ex Scriptura.* — Solet autem hæc assertio suaderi ex Genes. 42, ubi Pharaon restituit Abraham uxorem suam, quod fuit bonum opus ex dictamine rationis naturalis, ut sentit Ambrosius lib. 6 de Abraham, cap. 2; tamen locus non cogit, nam idem Ambrosius significat non caruisse Pharaonem aliqua cognitione et timore Dei. Adduci etiam solet factum quorundam Gentilium, de quibus dicitur, 2 Reg. 17, obtulisse David et sociis ejus frumentum et alia necessarioria, ex pietate naturali, ut indicant illa verba: *Suspicati enim sunt populum fame et siti fatigari in deserto*. Deinde faciunt generalia verba Pauli ad Roman. 2: *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt*. Nam multi ea extendunt etiam ad idololatrias verum Deum ignorantes, ut Ori-

gen. lib. 2, ibi; Chrysost., hom. 5, et Græci. Item Hieronym. ibi, et multi alii. Et quamvis nonnulli expositionem non admittant quoad Pauli sensum, doctrinam tamen non negant.

11. *Quæ ex Patribus.* — Pro eadem sententia referri potest Gregorius Nazianz., orat. 28 post suum reditum, quatenus ibi dicit homines fide carentes interdum propter hominum gloriam, interdum ductu naturæ, virtutem operari: nam in his posterioribus verbis videtur plane virtutem sine malo fine agnoscere, nam ductus naturæ non est mala circumstantia operis. Sicut alter Gregor. dixit hom. 27 in Evang.: *Sunt nonnulli qui proximos diligunt propter affectum cognationis et carnis, quibus in hoc sacra eloquia non contradicunt; sed aliud est quod sponte impenditur natura, aliud quod ex charitate*. Quasi dicat illud opus prius malum non esse, sed bonum, licet sit minus perfectum. Et uterque indifferenter loquitur de hominibus, in quibus tales affectus esse possunt, sive fidem habeant, sive non, et sive Deum cognoscant, sive ignorent. Et eodem modo accipiendum est quod dixit Chrysost., hom. 67 ad popul., initio: *Nec malus potest omnino malus esse, sed evenit ut et aliquid habeat boni, utique operis: nam subdit: Neque bonus esse omnino, sed et nonnulla solet habere peccata*. Et infra ait malum hic accipere illorum paucorum honorum retributionem.

12. Præterea idem Chrysost., hom. de Fide et lege naturæ et Spiritu Sancto, circa principium: *Offendes (inquit) multos qui, quamvis sermonem veritatis non acceperint, et foris sint, operibus tamen pietatis (ut apparet) sunt conspicui; invenies viros misericordes, compatientes, justitiæ vacantes; sed nullos facientes fructus operum, quia nesciunt opus veritatis. Nam et hæc sunt opera bona. At necessarium est ut præcedat opus summum*. Per quod intelligit opus fidei, utique vivæ, ut statim exponit. Quia vero ibi addit Chrysost.: *Nihil extra fidem bonum, solet hic locus in contrarium citari, sed immerito; jam enim supra explicuit per opera bona intelligere bona fructifera: nam de operibus infidelium dixerat: Non facere fructum, utique spirituale: unde etiam subjungit: Similes mihi videntur qui operibus bonis florent, et Deum pietatis ignorant, reliquiis mortuorum pulchre quidem indutis, sensum autem pulchrorum non habentibus. Quæ enim utilitas animæ mortuæ, Deo quidem mortuæ fide et ratione, bonis autem operibus vestitæ?* Et ex sequentibus est hic sensus evidentior. Sic etiam

auctor Imperfecti in Matt., hom. 26: *Gentiles (ait) humanitatis causa recipiunt peregrinos, licet non propter Christum*. Et infra dicit infidelem interdum operari bonum, cujus præmium accipit, non in alia vita. *Quia naturali bono motus fecit bonum, non propter Deum*. Quæ sunt optima verba contra Gregorium. Hieronymus etiam ad Gal. 1, non longe a fine, ait: *Multi absque fide et Evangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sancte, ut parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant*. Videri tamen potest loqui de cognoscentibus Deum, quia prius dixerat: *Natura omnibus Dei inesse notitiam*. Sed revera generaliter loquitur, etiam de illis qui non credunt in eo, sine quo esse non possunt, ut infra dicit, et exempla quæ adducit, plane in omnibus locum habent; unde cum ait *omnibus inesse notitiam Dei natura*, si de vero Deo intelligatur, potentiam potius dicit quam actum: nam constat non omnes homines habere veri Dei cognitionem; et cap. 5, ait: *Quomodo fides sine operibus mortua est, sic absque fide, quamvis bona opera sint, mortua computantur*. Idem affirmat Ezech. 29, in fine, ubi de omnibus infidelibus aliqua ex parte legem naturalem implentibus loquitur.

13. *Ratione tandem probatur assertio, a posteriori imprimis. Deinde a priori.* — *Opus ex ratione naturali factum non necessario vitatur ex circumstantia.* — Ratione potest imprimis hæc sententia probari a posteriori eodem modo quo præcedens, quia alias nunquam potest gentilis ignorans Deum induci ad aliquid operandum, etiam in ordine ad fidem consequendam, quia semper induceretur ad malum. A priori vero evidens ratio est, quia homo habens perfectum usum rationis naturalis, etiamsi omnino Deum ignoret, potest operari aliquid bonum ex genere, ut dare eleemosynam, obedire parentibus, etc.; sed non necessario apponit malam circumstantiam, vel caret necessaria circumstantia ad bonitatem operis; ergo potest facere opus simpliciter bonum. Consequentia et major sunt notæ. Probatur ergo minor quoad priorem partem, quia cum homo sit liber, nihil est quod illum cogat ad circumstantiam pravam actui de se bono adjungendam. Præsertim si a Deo aliquo modo juvetur ut id non faciat, nunc enim abstracte loquimur de infideli operante, sive cum solo concursu generali, sive cum aliquo speciali; ergo, absolute loquendo, potest talis homo operari honeste, non addendo pravam cir-